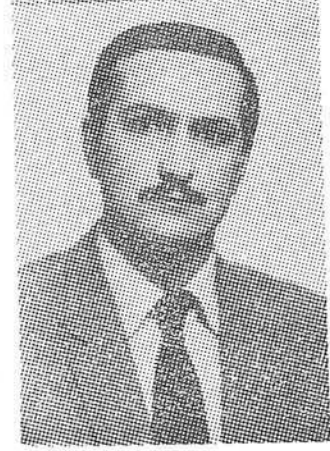

Fonksiyonları Açısından

Hız. Peygamber Döneminde Mescid ve Günümüze Getirdiği Değerler

1958 yılında Tosya'da doğdu. Orta öğrenimini Kastamonu İmam-Hatip Lisesi'nde tamamladı. 1983 yılında Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 1984'te aynı fakülteye Dinler Tarihi Araştırma Görevlisi olarak girdi. "Üç Büyük Dinde Kurban" konusunda Yüksek Lisans Çalışması yaptı. Halen görevine devam etmekte olup "İlahî Dinlerde Mabed" konusunda doktora çalışması yapmaktadır.

19 Kasım 2016

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA ÇELEN BOKÖMÜN

Ahmet GÜÇ
U.Ü. İlahiyat Fak.

Giriş :

Bilindiği gibi yeryüzünde ilk inşa edile ma'bed (mescid) Kâbe idi (1). Ancak, gerek içinin putlarla doldurulmuş olması, gerekse müşriklerin aleni baskıları yüzünden, müslümanların cemaat halinde ibadet etmelerine elverişli değildi. Hz. Ebubekir, Ammar b. Yasir gibi bazı zâtların hususi mescidleri ve Erkam'ın evi (2) dışında bu görevi yerine getirecek bir başka mahal de yoktu. Bununla beraber, Hz. Peygamber ve ashabının zaman zaman Kâbe civarında ve Mekke sokaklarında ferd ferd namaz

kıldıkları veya cemaat halinde ramaz kılmak için bir evde toplandıkları da bilinmektedir (3). Mekke'de yaşanan şiddet döneminde müslümanlar için ayrıca mescid inşa ede-

(1) Âl-i İmran (3), 96.

(2) Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail el-Buhari, el-Câmiu's-Sahih, Salât, 86, İst. 1979; Hamidullah, Muhammed, İslâm Müesseselerine Giriş (trc. İhsan Süreyya Sırma), s. 51, İst. 1981.

(3) Jons Pedersen, "Mescid", İA, VIII 2, İst. 1971.

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

27 Kasım 2016

2071 RIZVI, Kishwar. *The transnational mosque: architecture and historical memory in the contemporary Middle East.* Chapel Hill (NC): University of North Carolina Press, 2015. 253 pp.

Canis
030073

03 Aralık 2016

**MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN**

457 AYYAD, Essam S. A prophetic perspective of mosque architecture. *Islamic Quarterly*, 59 ii (2015) *camî* pp. 117-172. The Prophet Muhammad and mosque architecture, with particular reference to decoration. *030079*

01 Aralık 2016

2261 AYYAD, Essam S. A prophetic perspective of
mosque architecture. *Islamic Quarterly*, 59 ii (2015)
pp. 117-172. The Prophet Muhammad and mosque
architecture, with particular reference to decoration.

Ca. no

03.07.15

MADDE YAYIMLANDIKTA
SONRA GELEN DOKU

Cami
030073

2181 HARTMUTH, Maximilian. Oral tradition and architectural history: a sixteenth-century Ottoman mosque in the Balkans in local memory, textual sources, and material evidence. *Material evidence and narrative sources: interdisciplinary studies of the history of the Muslim Middle East*. Ed. Daniella Talmon-Heller and Katia Cytryn-Silverman. Leiden: Brill, 2014, (*Islamic History and Civilization*, 108), pp. 341-359. Built in Foča (Bosnia-Herzegovina) and destroyed in 1993.

Cami
030073

2078 HAKIM, Negar. Mosque architecture past and present. *Sacred buildings: a design manual* / Rudolf Stegers; with contributions by Dorothea Baumann ... [et al.]. Basle: Birkhäuser, 2008, pp. 46-53.

27 Kasım 2016

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

11 Aralık 2016

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

2148 GIL DELGADO, Óscar. *Arquitectura de Santa
María la Blanca: mezquita, sinagoga e iglesia en
Sevilla*. Seville: Universidad de Sevilla, 2015 (Textos
de Doctorado: Serie Arquitectura, 49). 262 pp.

Cami
~~070079~~
Sinagog
181086

11 Aralık 2016

2146 CALVO CAPILLA, Susana. *Las mezquitas de Cami*
al-Andalus. Almería: Fundación Ibn Tufayl de *D30079*
Estudios Árabes, 2014 (Estudios Andalusíes, 9). *Endituz*
838 pp. *050847*

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Camí 13200
~~030073~~
Endalus
050847

CALVO CAPILLA, Susana. *Las mezquitas de al-Andalus*. Almería: Fundación Ibn Tufayl de Estudios Árabes, 2014 (Estudios Andalusies, 9). 838 pp.

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

18 Subat 2017

İslâm'da mescidin toplum hayatındaki yeri ve önemi

Cami (030079)

■ Dr. Ahmet GÜÇ

03 Subat 2017

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

İslâm'da insanların içtimaini sağlayan yerlerden biri olan evden sonra, karşımıza cami veya mescid çıkmaktadır. Aslında mescid, müslümanların açıkça ve yaşadıkları devrin ihtiyaçlarına göre resmen toplandıkları; hem ibadet edilen, hem ilim öğrenilen, hem de sosyal ve siyasî işlerin görüşüldüğü yerdi. Bu anlamda Cuma namazı da, İslâm toplumunun bütün işlerini görüşmek üzere haftada bir gün yapılan resmî ve zorunlu toplantı olarak da değerlendirilebilir.¹ Esasen Hz. Peygamber'in aile fertleriyle rahatça kalabileceği bir evi bile yokken, Medine'ye varır varmaz ilk iş olarak bir mescid yapmaya teşebbüs etmiş olması, O'nun, mescidin toplum hayatındaki yerini ve önemini çok iyi bilmiş olduğunu göstermektedir. Bütün bunlar göz önünde bulundurularak mescidin toplum hayatındaki yeri ele alınacaktır. Ancak, her ne kadar "mescid" kelimesi genel anlamda ele alınmış olsa da, İslâm'ın ve dolayısıyla Hz. Peygamber'in mescid konusunda getirmiş olduğu anlayış, daha sonraki dönemlerde hemen hemen aynen muhafaza edilmiş olup kayda değer bir yenilik veya ilâveye rastlanmadığından, İslâm'da mescid anlayışı ve mescidin toplum hayatında yerine getirmiş olduğu görevleri -Mescid-i Nebi esas alınarak- şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. İBADET YERİ OLMASI

Her şeyden önce mescidler; "Allah'ın, yapılmasını emrettiği ve adının anılmasını istediği ibadet yerleridir."² Mescidlerin, ibadetin dışında bir amaçla kullanılması ise ihtiyaca binaendir.³ Bununla beraber, Allah'a ibadet edilen her yer mescid sayıldığına⁴ ve Hz. Peygamber de: "Bana yüzünün her tarafı mescid ve temiz kıldır."⁵ buyurduğuna, diğer taraftan: "Evlerinizde namaz kılmak için bir yer tahsis edin; oraları temiz tutun ve evlerinizi mezarlığa dönüştürmeyin."⁶ dediğine göre, "ibadet yeri olarak mescidin toplum hayatındaki önemi nedir?" gibi bir soru akla gelebilir.

Birbirliği gibi, ibadetlerin hüsu ve hüzur içinde yerine getirilmesinde, Rab-kul münasebeti-

nin sağlanmasında ve ibadet esnasında manevî bir havanın te-effüsünde mescidin ifa etmiş olduğu görev çok büyüktür. Çünkü Kur'an-ı Kerim'in ifadesiyle: "Mescidlerin tamamı Allah'a ait olan ve oralarda ancak kendisine ibadet edilen"⁷ yerlerdir. Mescide giren insan, bir nevi dış dünya ile irtibatını keser ve Allah'ın evinde olduğunun şuuruna erer. Dolayısıyla da kendisini Allah'a daha yakın hisseder. Diğer bir ifadeyle kişi, mescide girdiği andan itibaren artık Allah'ın evine girmiş demektir. Allah da, evine giren kulunu fazlasıyla mükafatlandırır. Bunun içindir ki Hz. Peygamber, cemaat halinde kılınan namazın, kişinin tek başına kıldığı namazdan yirmi beş veya yirmi yedi derece daha üstün olduğunu söylemiştir.⁸

Diğer taraftan Hz. Peygamber'in, sarımsak vb. şeyleri yi-yenlerin, o halleriyle mescide gelmemelerini istemiş olması⁹, oraya tükürük, balgam vb. atılmasını tavsiye etmesi de¹⁰, mescidin manevî havasını temin için olsa gerektir.

İslâm'da ibadetin ve özellikle günde beş vakit toplu halde namaz kılmanın gerekli görülmüş olması, müslümanların diğer pek çok sosyal işlerini kolaylaştırmıştır.¹¹

2. EĞİTİM-ÖĞRETİM YERİ OLMASI

Kur'an'ın ve İslâm'ın ilk sö-zü "oku!" buyruğudur.¹² Öte yandan Hz. Peygamber, gönderiliş gayelerinden birinin de öğret-menlik olduğunu söylemiş¹³ ve peygamberliğinin ilk günlerinden

Diyaret İlmî Dergi

Sahibi
Diyaret İşleri Başkanlığı Adına
Harun Özdemirci

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Gaffar Tetik

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Mustafa Bayraktar

Yayına Hazırlayanlar
Alaattin Koçak
İlhami Ayrancı

İDARE YERİ
Diyaret İşleri Başkanlığı Süreli Yayınlar Şubesi Müdürlüğü
Eskişehir Yolu 9. Km. Çankaya-ANKARA
Tel: (0312) 295 72 73
Fax: (0312) 284 72 88

ABONE İŞLERİ
Tel: (0312) 295 72 01/02

ABONE ŞARTLARI
Abone kaydı için, ücretin Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü'nün T.C. Ziraat Bankası, Akay Şubesindeki 30423/112807 No'lu hesabına yatırılması ve makbuzun fotokopisi ile abonenin hangi sayıdan başlayacağını bildirir mektubun, "Diyaret İşleri Başkanlığı Döner sermaye İşletme Müdürlüğü Eskişehir Yolu 9. Km. Çankaya-ANKARA" adresine gönderilmesi gerekir. Dergimize gönderilen yazılar Din İşleri Yüksek Kurulu kararıyla yayınlanır. Kurulca yazılarda düzeltme ve kısaltmalar yapılabilir. Gönderilen yazılar yayınlansın, yayınlansın iade edilmez. Yayınlanan yazılara telif ücreti ödenir.

TEKNİK YAPIM
TAKAV Matbaacılık Yayıncılık A.Ş.

BASKI ve CİLT
TAKAV Matbaacılık Yayıncılık A.Ş.
Tel : (0312) 385 58 63
Keresteciler Sitesi F-Blok No: 18
Ostim/ANKARA

DİYANET İLMİ DERGİ

CİLT: 38 • SAYI: 1

OCAK-ŞUBAT-MART 2002

İÇİNDEKİLER

Kur'an ve Hadislerin Işığında Sabır ve İnsan <i>Doç. Dr. İsmail KARAGÖZ</i>	5
Kur'an ve Adalet (Toplumda Barış, Güven ve Huzuru Sağlayan İlke: Adâlet) <i>Dr. Kerim BULADI</i>	23
Avrupa Birliği Hukuk Müktesebatında Din <i>Gazi ERDEM</i>	33
Hz. Peygamber'in Tefsirinin Temel Nitelikleri <i>Yrd. Doç. Dr. Yunus EKİN</i>	57
Osmanlı Tarih Terminolojisi İle İlgili Bazı Yanlışlar <i>Prof. Dr. Mehmet MAKSUDOĞLU</i>	65
Bursa'da Yapılan Selâtin Camileri <i>Doç. Dr. Ahmet GÜÇ</i>	75
İlmî Tefsir <i>Yrd. Doç. Dr. Nurettin TURGAY</i>	93
Kur'an'da "Seb'i Mesâni" Kavramı <i>Mustafa ÖZTÜRK</i>	103

Cam: (030079)

03 Şubat 2017

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

BURSA'DA YAPILAN SELÂTİN CAMİLERİ

Doç. Dr. Ahmet GÜÇ*

GİRİŞ:

Bir rivayete göre Adem (as)¹, bir başka rivayete göre Hz. İbrahim ve oğlu İsmail (as) ile başlayan mabed inşa etme geleneği Hz. Süleyman ve Hz. Muhammed gibi peygamberler tarafından da devam ettirilerek günümüze kadar gelmiştir. Bu anlamda Kabe, Beyt-i Makdis ve Mescid-i Nebi gibi, yeryüzünde diğer mescidlere nazaran özellik arzeden ve Hz. Peygamber'in hadislerine de konu olan² üç mescidi zikredebiliriz. Bu üç mescidin ortak özelliklerinden birisi, her üçünün de peygamberler eliyle inşa edilmiş olmalarıdır. Ayrıca Ka'be yeryüzünde inşa edilen ilk,³ Beyt-i Makdis de ikinci ma'bed⁴ olma özelliğine sahiptir. Hz. Muhammed'in Medine'ye hicreti esnasında Kuba Mescidi'ni inşa etmesi ve oraya varır varmaz ilk iş olarak orada yine bir mescid inşasına girişmiş bulunması da İslâm'da ma'bed geleneğinin yine peygamber eliyle başlatılmış olması açısından önemlidir. Dolayısıyla, Hz. Peygamber'den sonra yeryüzünde inşa edilen bütün mescidler Ka'be'den bir ruh, Mescid-i Nebi'den de bir nefes taşımaktadır.

Hz. Peygamber'le başlayan bu gelenek, ondan sonraki dönemlerde de devam ettirilmiş ve fetih yoluyla ele geçirilen veya yeni kurulan şehirlerin merkezinde derhal bir ma'bed inşa etmek suretiyle bu ruh sonraki asırlara da taşınmıştır. İşte Hz. Muhammed'le başlayan bu ruhu artırarak devam ettirenlerden birisi de Osmanlılar olmuştur. Ancak, Osmanlılar döneminde inşa edilen camilerin tamamına bir makalenin sınırları içerisinde yer verme imkanı olmadığından, bu makalede biz, sadece Osmanlılar döneminde Bursa'da inşa edilen selâtin Camileri, özellikle de bizzat padişahlar tarafından yaptırılanları ele alacağız.

A- SELÂTİN CAMİLERİ

Selâtin Câmii; padişahlarla şehzadeler veya sultanlar tarafından yaptırılmış olan camilere verilen addır. Bu anlamda camileri; Selâtin Camileri, sadrazam veya zengin paşa ve şahısların yaptırdığı camiler ve mescidler diye üç gruba ayırmak mümkündür. Selâtin Camileri çoğunlukla İstanbul, Bursa, Edirne, Kahire, Şam gibi

* U.Ü. İlahiyat Fak. Diner Tarihî Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

¹ Bkz. İbn Sa'd, Tabakat, Beyrut, ts., I, 38; Taberi, Tarihü'l-Ümm ve'l-Mülük, Beyrut, 1967, I, 131-132; Câmîu'l-Beyan an Te'vil-i Âyi'l-Kur'an, Kahire, 1968, IV, 7-9; İbnü'l-Esir, el-Kâmil fi'l-Tarih, Beyrut, 1965, I, 38; Diyarbekri, Hüseyin b. Muhammed b. Hasan, Tarihü'l-Hamis fi Ahvâli Enfes-i Nefis, Beyrut, ts., I, 89; Ezraki, Ahbar-u Mekke, Mekke, 1965, I, 36-38; Ahmed Cevdet Paşa, Kıssat-ı Enbiya, İstanbul 1977, I, 10; Erdem, Mustafa, Hz. Adem (İlk İnsan), Ankara 1993, s. 167.

² Bkz. Bakara, 2/125, 127.

³ Bkz. Buhari, Fadlu's-Salah fi Mescidi Mekke ve'l-Medine, I, 6; Müslim, Hacc, 415, 511; Ebu Davud, Menasik, 94.

⁴ Bkz. Âl-i İmran, 3/96-97; Buhari, Enbiya, 10-40; Müslim, Mesacid, 12.

⁵ Hz. Muhammed bir soru üzerine, yeryüzünde ilk inşa edilen m'bedin Ka'be, ikincisinin de Beyt-i Makdis olduğunu söylemiştir. Bkz. Buhari, Enbiya, 10, 40; Müslim, Mesacid, I, 2; Nesai, Mesacid, 3; İbn Mâce, Mesacid, 7; Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 150, 156, 157, 160, 166, 167.

DIYANET DERGİSİ

DİNİ - İLMİ - EDEBİ
ÜÇ AYLIK DERGİ

● Nisan-Mayıs-Haziran
1989

● Cilt : 25
Sayı : 2

● Diyanet İşleri
Başkanlığı Adına
İmtiyaz Sahibi
Rıdvan NİZAMOĞLU
Döner Sermaye İşletme
Müdürü

● Yazı İşleri Müdürü
Orhan BALCI
Sürekli Yayınlar
Şube Müdürü

● Yazı Tetkik Kurulu
Abdullah SEVİNÇ
İbrahim URAL
Orhan BALCI

● Yayına Hazırlayan
Alaaddin KOÇAK

● Dr. Mediha Eldem Sk.
No. 85
Tlf : 125 66 11/379
Kocatepe / ANKARA

● Dizgi ve Baskı
AYYILDIZ
MATBAASI A.Ş.
222 69 40 - 222 69 41
213 19 62 — ANKARA

● Kapak
Kocatepe Camiinin için-
den bir görünüşü.

BU SAYIDA

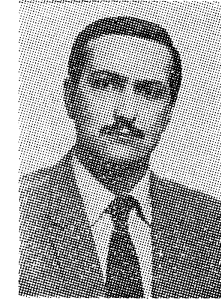
CAHİLİYE DEVRİ ŞAİRLERDEN ZÜHEYR'İN DİNİ İNANCI ve ŞİİRLERİNDE DİNİ İZLER Süleyman TULUCU	3-12
VEFATININ YIL DÖNÜMÜ NEDENİYLE PROF. KÂMİL MİRAS Veli ERTAN	13-22
BİR TANITIM Ahmet KURUCAN	23-26
FONKSİYONLARI AÇISINDAN HZ. P. DÖNEMİNDE MESCİD ve GÜNÜMÜZE GETİRDİĞİ DEĞERLER Ahmet GÜÇ	27-36
OSMANLILARDA İLMİYE TEŞKİLATI Mehmet E. AY	73-51
İYİ HUYLAR Nâbi	52
ÇALIŞAN KADINLARIN SORUNLARINA BİR BAŞKA AÇIDAN BAKIŞ Mustafa K. YILMAZ	53-58
TRT'NİN DİN KÜLTÜRÜ ve AHLAK PROGRAMLARI Ülker AKKUTAY	59-62
PSİKÖ - SOSYO - EKONOMİK PROBLEMLERİ ve ÇÖZÜMLERİ İzzet ER	63-80
EĞİTİM ve EKONOMİK KALKINMA İLİŞKİSİ Suat CEBECİ	81-94
ŞEYHÜ'L İSLÂM SÂ'Dİ ÇELEBİ ve DARÜ'L KURRASI Recep AKAKUŞ	95-108
HZ. P. HADİSLERİNDE FİTNE KAVRAMI ve SEBEPLERİ Ali ÇELİK	109-117
HAYAT DİNİ M. Akif ERSOY	118
İSLÂM TARİHİNDE MEKKE DÖNEMİ EĞİTİM ve ÖĞRETİMİ Bilâl DOĞAN	119-128

Cami (030079)

Fonksiyonları Açısından

HZ. PEYGAMBER DÖNEMİNDE MESCİD ve Günümüze Getirdiği Değerler

1958 yılında Tosya'da doğdu. Orta öğrenimini Kastamonu İmam-Hatip Lisesi'nde tamamladı. 1983 yılında Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 1984'te aynı fakülteye Dinler Tarihi Araştırma Görevlisi olarak girdi. "Üç Büyük Dinde Kurban" konusunda Yüksek Lisans Çalışması yaptı. Halen görevine devam etmekte olup "İlahî Dinlerde Mabet" konusunda doktora çalışması yapmaktadır.

Ahmet GÜÇ
U.Ü. İlahiyat Fak.

03 Subat 2017

MADE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Giriş :

Bilindiği gibi yeryüzünde ilk inşa edile ma'bed (mescid) Kâbe idi⁽¹⁾. Ancak, gerek içinin putlarla doldurulmuş olması; gerekse müşriklerin aleni baskıları yüzünden, müslümanların cemaat halinde ibadet etmelerine elverişli değildi. Hz. Ebubekir, Ammar b. Yasir gibi bazı zâtların hususi mescidleri ve Erkam'ın evi⁽²⁾ dışında bu görevi yerine getirecek bir başka mahal de yoktu. Bununla beraber, Hz. Peygamber ve ashabının zaman zaman Kâbe civarında ve Mekke sokaklarında ferd ferd namaz

kıldıkları veya cemaat halinde ramaz kılmak için bir evde toplandıkları da bilinmektedir⁽³⁾. Mekke'de yaşanan şiddet döneminde müslümanlar için ayrıca mescid inşa ede-

(1) Âl-i İmran (3), 96.

(2) Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buhari, el-Câmiu's-Sâhîh, Salât, 86, İst. 1979; Hamidullah, Muhammed, İslâm Müesseselerine Giriş (trc. İhsan Süreyya Sırma), s. 51, İst. 1981.

(3) Jons Pedersen, "Mescid", İA, VIII 2, İst. 1971.

030079

DİA

CAMİ

Faroqhi, Suraiya

A map of Anatolian Friday mosques (1520-1535) .-- 1984 ISSN: 0255-0636 : Osmanlı Araştırmaları. Journal of Ottoman Studies, vol. 4 pp. 161- 173, (1984)

Mosques | Anatolia | Turkey - 16th century | Maps atlases | Ottoman Empire - 16th century

Abaza, Mona

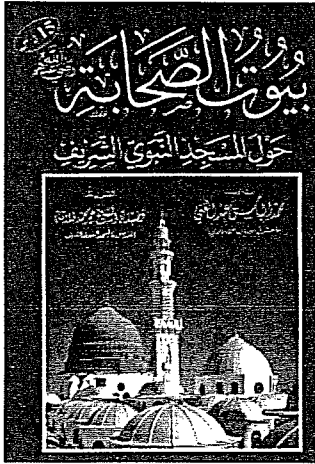
A mosque of Arab origin in Singapore: history, functions and networks .-- 1997 ISSN: 0044-8613 : Archipel, vol. 53 pp. 61-83, (1997)

Madde Yayınlandıktan Sonra Gelen Doküman

03.05.2017

Vadet, Jean Claude

Les idées d'un prédicateur de mosquée au XIVe siècle dans le Caire des Mamlouks .-- 1969 ISSN: 0570-1716 : Annales Islamologiques, vol. 8 pp. 63-69, (1969)

14 Temmuz 2017

الهوامش:

- ١ عبد الغني، محمد إلياس، بيوت الصحابة رضي الله عنهم حول المسجد النبوي الشريف، ط٤ (المدينة المنورة: نشر المؤلف، ١٤١٧هـ/١٩٩٧م)، ٨-١٢.

إبراهيم الأقصم

بيوت العبادة الوثنية

بيوت العبادة عند العرب في العصر الجاهلي كانت الأماكن المخصصة للعبادة المسماة بالمعابد والطواغيت أيضاً. كانت للعرب أيام الجاهلية بيوت عبادة اتخذوها لألهتهم، وأصنامهم، قبل الإسلام، وقبل بداية التاريخ الميلادي؛ كانوا يحجّون إليها، ويهدون لها، ويتقربون إليها بالذبايح، ويستنصرون بها على عدوّهم، ويستسقون بها المطر، ويلتمسون منها الشفاء لمرضاهم، ويستقسمون عندها بالأزلام، عما تخبئه الأيام لهم في مستقبلهم من أمور تتعلق بشتى جوانب حياتهم.

البيت في الأصل مأوى الإنسان ومسكنه. ثم تجوّز الناس، فأطلق العرب، قبل الإسلام، اللفظة على المعبد أيضاً، باعتبار أنه بيت الإله أو الألهة، لاعتقادهم أنها تحلّ به، أو يرمز إليها، فأطلقوا عليه أسماء، مثل: (بيت الله)، أو (بيت ريام)، أو (بيت الربة)، وما شاكل ذلك^(١).

وكلمة البيت استخدمت أيضاً بمعنى المعبد في النصوص الأثرية القديمة المعروفة بـ(المسند)، ووردت هكذا(بت) بدون الياء^(٢)، وهي معرّبة من كلمة (بَد) الفارسية، وتعني البيت، إذا كانت فيه أصنام وتساوير^(٣)، فقد سُمي معبد مأرب، مثلاً، بـ(بيت مأرب) وتقدمها على الكلمة المضاف إليها يدل على التخصيص^(٤).

واستخدمت كلمة (الكعبة) بمعنى البيت والمعبد أيضاً؛ وكل بيت مربع عند العرب كعبة. وقد خصصها الإسلام بالبيت

الأثاية وأنت تريد المدينة، فما عن يمينك وشمالك هو الجي، والمحجة تسيل فيه (أو ربما تسير).

قال المؤلف: لا تعرف بينة في الجي. وأضاف البلادي قائلاً: «وقد تصفحت بيّنة في بعض المراجع وفي ديوان كثير، فقيل: بيّشة، وهو خطأ، وكل بيّشة في شعر كثير هي بيّنة».

الهوامش:

- ١ البكري، عبد الله بن عبد العزيز، معجم ما استعجم من أسماء البلاد والمواضع، تحقيق: مصطفى السقا، ج١ (القاهرة: مكتبة الخانجي، ١٤١٧هـ/١٩٩٦م)، ٢٩٨.
- ٢ ياقوت الحموي، ياقوت بن عبد الله، معجم البلدان، ط ٢، ج ١ (بيروت: دار صادر، ١٩٩٥م)، ٥٣٧.
- ٣ البلادي، عاتق بن غيث، معجم معالم الحجاز، ج١ (مكة المكرمة: دار مكة للنشر والتوزيع، ١٤٠٠هـ/١٩٨٠م)، ٢٧٢.
- ٤ البلادي، ج١، ٢٧٢.

صلاح حمودي

بيوت الصحابة

كتاب عنوانه (بيوت الصحابة ﷺ) حول المسجد النبوي الشريف)، لمؤلفه محمد إلياس عبدالغني. صدر في طبعته الأولى عام ١٤١٧هـ/١٩٩٧م. والكتاب يقع في ٢٠٧ صفحات، ويتحدث عن الحجرات الشريفة، والصفة وأهلها، وسقيفة بني ساعدة، ودور بعض الصحابة، التي بلغت ٥٥ بيتاً.

وقد جاء الكتاب في سبعة أقسام:

القسم الأول - عن مواقع الحجرات الشريفة، لأزواج النبي ﷺ.

القسم الثاني - عن موقع الصفة وأهلها ونشاطهم، ووضعهم في المجتمع.

القسم الثالث - عن مواقع أبواب المسجد النبوي في القرنين الأولين من الهجرة، كما يتحدث عن عشرة بيوت للصحابة، كانت تقع في الجهة الجنوبية للمسجد.

القسم الرابع - عن ثمانية بيوت كانت في الجهة الشرقية من المسجد.

القسم الخامس - عن سبعة بيوت كانت في الجهة الشمالية من المسجد.

القسم السادس - عن واحد وعشرين بيتاً كانت في الجهة الغربية من المسجد.

القسم السابع - عن بعض المعالم المطلة على المسجد، كالبيع، ومصلى الجنائز، وموقع قبر السيدة فاطمة^(١).

030079

DİA

CAMİ

Madde Yayınlandıktan Sonra Gelen Doküman

21.08.2017

Carey, Moya; Chapman, Caroline

An illustrated history of Islamic architecture: an introduction to the architectural wonders of Islam, from mosques, tombs and mausolea to gateways, palaces and citadels. Consultant, Moya Carey, [contributors] Caroline Chapman . . . [et al.] .-- Southwater, Wigston, 2012 :

Camī
030072
Hankah
080331

954 OMER, Spahic. *From mosques to khanqahs: the origins and rise of sufism and Sufi institutions.*
Gombak: IUUM, 2016. 213 pp.

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

22 Ekim 2016

21 Kasım 2017

2268
Cami
030079

AHMED, Sumaiya. "Mosque architecture" or architecture of mosque: a new notions of Bengal during the Muslim rule. *Journal of Islamic Architecture*, 4 i (2016) pp. 1-13.

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

21 Kasım 2017

- 845 AYYAD, Essam S. A prophetic perspective of mosque architecture. *Islamic Quarterly*, 59 ii (2015) pp. 117-172. The Prophet Muhammad and mosque architecture, with particular reference to decoration. *CamE* 030073

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

5812 FARÂHATÎ, Abbâs 'Ali. The mosque as the first *Cami*
political-ideological base in the Islamic society / 030073
Abbasali Farahati. *Journal of Politics and Law*, 4 i
(2011) pp. 146-000.

30 Nisan 2018

MADDE YAYIMLANDIKTAN
ONRA GELEN DOKUMAN

BONNÉRIC, Julie. Réflexions sur l'usage des produits odoriférants dans les mosquées au Proche-Orient (Ier/VIIe-VIe/XIIe s.). *Bulletin d'Etudes Orientales*, 64/2015 (2016) pp. 293-317. *Cami* 03072
"The low level of ritualization in mosques does not justify the exclusion of scented products inside the religious building since the mosques are, under some conditions, the place of a sacred staging." Abstract(s): English & Arabic.

30 Nisan 2018

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKUMAN

مسجد، مُصلی یا نمازگاه، بنای مذهبی اصلی اسلام. واژه «مسجد» به قولی از ماده «سجد» به معنای رساندن پیشانی به خاک یا به خاک افتادن، ریشه‌ای آرامی دارد. گویا «مسجد» نمازگاه خانه است و «مسجد» نمازگاه عمومی. صورت جمع هر دو را «مساجد» آورده‌اند. «مسجد» به معنای محلی از پیشانی که به خاک می‌رسد هم آمده و «مسجده» به معنای سجاده و نقطه‌ای از خاک است که پیشانی بدان می‌رسد. به قولی دیگر، «مسجد» معرب واژه پارسی «مزگت» یا «مزگت» است. این کلمه پارسی افزون بر آنکه در متون کهنی چون *حدودالعالم* و *ترجمه تاریخ طبری* آمده، هنوز در نام مسجد کهنی در گیلان، «اسپی مزگت» (مسجد سپید)، برج مانده است. اطلاق کلمه مسجد به بنایی مذهبی برای اقامه نماز بیشتر در ایران و سرزمین‌های شرق آن، شامل هند و جنوب‌شرق آسیا، رواج دارد. بیش‌وکم در سراسر سرزمین‌های غرب ایران، شامل شام و آناتولی و حجاز و مصر و افریقه و مغرب، این بناها را غالباً «جامع» می‌خوانند. کاربرد کلمه مسجد در قرآن، مگر در عبارات «مسجدالحرام» و «مسجدالاقصی»، ناظر به بنایی ویژه یا مختص عبادات اسلامی نیست و معنای عمومی حرم یا عبادتگاه دارد؛ مکانی مقدس از آن خدا که در آن او را می‌خوانند. گویا مسجد مفهومی نیست که با اسلام پدید آمده باشد، کما اینکه ابراهیم نیز پیش از آمدن اسلام حنیفی «مُسلِم» بود. شاهد این مدعا کاربرد «مسجد» برای بناهای پیش از اسلام است، از جمله مسجد داستان اصحاب کهف و مسجد و مساجد در سوره حج و مسجد داوود در تاریخ طبری و مسجدهای ادیان دیگر نزد ابن‌خلدون. مسجدالحرام و مسجدالاقصی نیز به قولی به معنای حرمی در مکه و حرمی در بیت‌المقدس است و نه «مسجد» با تعریفی که امروز از آن داریم. پیش از زمان پیامبر، حرم مکه را خانه خدا (بیت‌الله) می‌دانستند و این حرم احکامی ویژه داشت، نظیر اینکه هر که بدان پناه می‌برد در امان بود. پس از اسلام قوانین ویژه‌ای به مساجد اختصاص یافت. شماری از این قوانین برگرفته از آیاتی از قرآن است که کاربرد مسجد و مساجد در آنها را ناظر بر بناهایی ویژه گرفته‌اند، قوانینی مانند اینکه مساجد از آن خداست (إن المساجد لله) و خواندن غیرخدا در خانه خدا کاری است ناپسند (و من أظلم ممن منع مساجد الله أن

فرزندگان کرد، ۱۹۷-۳۰۸؛ گلزار شاعران کردستان، ۲۳۳؛ مشاهیر زنان ایرانی و پارسی‌گوی، ۲۱۷-۲۱۹؛ مؤلفین کتب چاپی فارسی و عربی، ۱۶۶۷-۱۶۶۷؛ مجمع‌الفصحاء، ۹۵۲/۵-۹۵۳؛ مکارم‌الآثار، حسن انوشه

MADDE YAYIMLANDIKTAN 24/5
DOKÜMAN

مستهل بن کمیت بن خنیس الاسدی (م ۱۵۰ق)، شاعر شیعی در عصر عباسیان. وی از مردم کوفه و فرزند کمیت شاعر بزرگ و نامی اهل بیت در زمان حضرت سجاد(ع) بود. علاوه بر شاعری، خطیبی توانا، شجاع، عالم و از متعصبان به مذهب شیعه بود. قصاید هاشمیات او در عصر خفقان بنی‌امیه معروف است. خالد بن عبدالله قسری، امیر کوفه، او را دستگیر و زندانی کرد و قصد قتل او را داشت. اما وی با حمایت قوم خود از زندان گریخت و با خانواده و فرزندانش به دمشق رفت. مستهل همانند پدرش شاعری فصیح و توانا بود. ولی برخلاف پدر وارد میدان سیاست شد و بیشتر با امرا و خلفای عباسی معاشر و مباشر بود. بعد از سقوط بنی‌امیه و روی کار آمدن بنی‌عباس، مستهل به قصد دیدار ابوالعباس سفاح به شهر انبار رفت. اما مأموران حکومتی وی را دستگیر و زندانی کردند. مستهل شرح دستگیری و زندانی شدن خود را به زبان شعر نوشت و برای سفاح فرستاد. سفاح بعد از وقوف از حالش دستور آزادی او را داد و علاوه بر آن صلّه خوبی نیز به وی داد. مستهل بعد از درگذشت سفاح به دربار منصور دوانقی راه یافت و در مدح او شعر سرود. مستهل با دربار عیسی بن موسی امیر کوفه نیز در ارتباط بود و همیشه مورد اکرام و احترام او بود. بعد از مدتی مستهل را به شرب خمر متهم کردند که باعث شد عیسی بن موسی وی را از خود براند. مستهل به بصره رفت و در آنجا با عبدالصمد بن علی امیر بصره مرتبط شد و احسان شد. ظاهراً مستهل دیوان شعری داشته که قسمتی از آن را ابن‌ندیم به دست آورده است. ابن‌ندیم در بخش معرفی تعداد شاعران صاحب اثر می‌نویسد: اشعار مستهل بن کمیت ۵۰ ورق داشته و در هر صفحه از آن ۱۰ خط نگاشته شده بود.

منابع: تاریخ دمشق، ۲۳ و ۲۴/۲؛ اغانی، ۱۶/۳۴۷، ۳۵۵؛ الشعر وال شعراء، ابن‌قتیبه، ۵۸۴/۲؛ معجم الشعراء، محمد بن مرزبان، ۴۰۱؛ الاعلام، ۲۱۴/۷؛ اعیان‌الشیعه، ۱۰/۱۲۲؛ الفهرست، ۱۸۷.

عبدالله کیانی فرید

02 Temmuz 2018

MALZEME YAYINLANDIKTAN
SUNULAN GELEN DOKÜMAN

D305

Cami (030079)

XIV-XV. YÜZYILLARA AİT OSMANLI CAMİLERİNDE GÖRÜLEN TUĞLA-TAŞ ALMAŞIKLIĞI ÜZERİNE GÖZLEMLER

Mehmet KUTLU*

Özet

Bu çalışma, XIV-XV. yüzyıllara ait Osmanlı camilerinde görülen tuğla-taş almaşık duvarları incelemektedir. Almaşık duvar örgüsünün farklı uygulamaları ve bunlarla yakından ilişkili olan derz, kemer, kasnak ve saçak özellikleri de ele alınmıştır. Yapılan değerlendirmede iki yüz yıllık zaman dilimi içinde meydana gelen değişim ve gelişimin analizi ve yorumlanması, tarihî süreç bağlamında yapılmıştır. Almaşık duvar uygulamalarının kökeni ve Bizans yapılarıyla ilişkisi üzerinde durularak Osmanlı camilerinde görülen almaşık duvarın, Bizans örnekleriyle benzer ve farklı yönleri tartışılarak karakteristik özellikleri ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Konuya eğilen diğer önemli çalışmalara değinilmiş ve ortaya çıkan sonuçlar karşılaştırılarak yorumlanmaya çalışılmıştır. Daha önceki yapılan bazı çalışmalara göre XIV. yüzyılda görülmediği ve XV. yüzyılda birden bire ortaya çıktığı belirtilen 2/1 düzende dikey tuğla-taş almaşıklığının, aslında XIV. yüzyıla ait dört yapıda bulunduğu anlaşılmıştır. Yine XV. yüzyıla ait yapılarda görülmediği belirtilen 4/1 dikey tuğla-taş almaşıklığının üç yapıda bulunduğu görülmüştür.

Daha önceki bazı çalışmalarda XV. yüzyıla ait sadece iki yapıda kesme taş-tuğla almaşıklığı görüldüğü tespit edilirken, bu çalışmanın sonucunda XV. yüzyıla ait on dokuz yapıda kesme taş-tuğla almaşıklığı tespit edilmiştir. Diğer bir deyişle, kesme taş malzeme kullanımı XVI. yüzyılda birden bire patlama yaparak ortaya çıkmamış, XV. yüzyılda belirli bir artış süreci takip etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Erken Dönem Osmanlı Camileri, almaşık duvar, tuğla-taş almaşık duvar, almaşıklık duvar tipleri

206

OBSERVATIONS ON THE ALTERNATING BRICK AND STONE WALLS OF OTTOMAN MOSQUES FROM THE 14th & 15th CENTURIES

Abstract

This article examines the alternating brick and stone walls of Ottoman mosques from the 14th and 15th centuries. Different types of the alternating walls and closely related architectural features such as arches, friezes, drums for domes, and mortar beds are also investigated. The change and improvements in the alternating walls of Ottoman mosques for two centuries are analyzed, evaluated and interpreted. Besides that the origin of the alternating wall and the differences and similarities between Ottoman and Byzantine examples of alternating walls are discussed in order to reveal the features of the Ottoman

* Arş. Gör., Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, İzmir, Türkiye.
E-mail: tutluca1105 @ hotmail.com.

- غزالی، محمد ۱۴۰۹ هـ.ق. التبر المسبوك في نصيحة الملوك، بيروت: دارالكتب العلمية.
- ۱۳۶۱. نصيحة الملوك، تصحيح جلال‌الدین همایی، تهران: بابک.
- فرای، ریچارد ۱۳۸۰. تاریخ باستانی ایران، ترجمه‌ی مسعود رجب‌نیا، تهران: علمی فرهنگی.
- فی، برایان ۱۳۸۳. پارادایم‌شناسی علوم انسانی، ترجمه‌ی مرتضی مریدیها، تهران: پژوهشکده‌ی مطالعات راهبردی.
- فیرحی، داود ۱۳۷۸. دانش، قدرت و مشروعیت در اسلام، تهران: نشر نی.
- ۱۳۸۷. روش‌شناسی دانش سیاسی در تمدن اسلامی، تهران: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.
- کار، ئی. ایچ. تاریخ چیست؟ ترجمه‌ی حسن کامشاد، تهران: خوارزمی.
- کریستنسن، آرتور ۱۳۷۷. ایران در زمان ساسانیان، ترجمه‌ی رشید یاسمی، تهران: دنیای کتاب.
- گردیزی، عبدالحی ۱۳۴۷. زین الاخبار، تصحیح عبدالحی حبیبی، تهران: بنیاد فرهنگ ایران.
- مارتین، والاس ۱۳۸۶. نظریه‌های روایت، ترجمه‌ی محمد شهباز، تهران: هرمس.
- مجتهد شبستری، محمد ۱۳۸۴. هرمنوتیک، کتاب و سنت، تهران: طرح نو.
- مجمل‌التواریخ و القصص ۱۳۱۸. تصحیح ملک الشعراء بهار، تهران: کلاله‌ی خاور.
- مستوفی، حمدالله ۱۳۶۲. تاریخ‌گزیده، به اهتمام عبدالحسین نوایی، تهران: امیرکبیر.
- مسعودی، علی بن حسین ۱۳۵۶. مروج الذهب، ترجمه‌ی ابوالقاسم پاینده، ج ۱، تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب.
- مسکویه رازی، ابوعلی ۱۳۶۹. تجارب الامم، ترجمه‌ی ابوالقاسم امامی، تهران: سروش.
- مقدسی، مطهر بن طاهر ۱۳۷۴. آفرینش و تاریخ، ترجمه‌ی محمدرضا شفیعی کدکنی، تهران: آگه.
- مک کارتی، ای. دی ۱۳۸۹. معرفت به مثابه فرهنگ، زیر نظر محمد توکل، تهران: پژوهشکده‌ی مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- میرخواند، محمد ۱۳۸۰. تاریخ روضة الصفا فی سیرة الانبیاء والملوک والخلفا، تصحیح جمشید کیان‌فر، تهران: اساطیر.
- میشل آدم، ژان ۱۳۸۳. تحلیل انواع داستان، ترجمه‌ی آذین حسین زاده، تهران: قطره.
- واعظی، احمد ۱۳۸۵. درآمدی بر هرمنوتیک، تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه‌ی اسلامی.
- واینسهایمر، جوئل ۱۳۸۹. هرمنوتیک فلسفی و نظریه‌ی ادبی، ترجمه‌ی مسعود علیا، تهران: ققنوس.
- یارشاطر، احسان ۱۳۷۷. تاریخ ایران کمبریج از سلوکیان تا فروپاشی ساسانیان، ترجمه‌ی حسن انوشه، تهران: امیرکبیر.
- یعقوبی، احمد بن ابی یعقوب ۱۳۵۶. تاریخ یعقوبی، ترجمه‌ی محمد ابراهیم آیتی، تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب.

مسجد و سیاست در عصر سلجوقی

(با تأکید بر کارکرد تبلیغی - رسانه‌ای مسجد)

02 Temmuz 2018

مجید حاجی بابایی^۱
ابراهیم اصلانی ملایری^۲
امامعلی شعبانی^۳

چکیده: "مسجد" به عنوان یکی از دست‌آورد‌های پیدایی دین اسلام - در دوران پیامبر(ص) و پس از آن - تنها محل عبادت نبود؛ بلکه مرکز بسیاری از امور اجتماعی و سیاسی نیز به شمار می‌آمد. دوره‌ی سلجوقی (۴۲۹-۵۹۰ هـ.ق) به لحاظ مذهبی و سیاسی یکی از دوران‌های مهم در تاریخ ایران و اسلام محسوب می‌شود که در طی آن "مسجد" از اهمیت و جایگاه ممتازی، به ویژه در زمینه‌ی اطلاع‌رسانی، برخوردار گردید.

فراخوان عمومی برای بسیاری از وقایع مهمی که نیاز به حضور یا آگاهی مردم داشت، از طریق مسجد انجام می‌شد. از این رو، مساجد در هنگام جهاد مهم‌ترین عامل تبلیغی و تهییجی برای حمایت از جهاد بودند. با این حال، رویکرد تاریخی به مسجد و کارکردهای آن در عصر سلجوقی کم‌تر مورد توجه قرار گرفته است. هدف از نوشتار حاضر آن است که ضمن توصیف مهم‌ترین کارکردهای تبلیغی - رسانه‌ای مسجد، از طریق واکاوی منابع و روایت‌های تاریخی و در بستر تحولات سیاسی، به تبیین نقش اثرگذار مسجد در اطلاع‌رسانی و آگاهی بخشی در عرصه‌های سیاست و اجتماع بپردازد و تلاش دولت سلجوقی، مخالفان سیاسی آن‌ها و نیز عموم مردم را در استفاده از مسجد به عنوان ابزاری برای فراگیر کردن پیام و خواسته‌های خویش، مورد بررسی قرار دهد. دست‌آورد حاصل از این تحقیق نشان می‌دهد که چگونه در شرایط نبود تکرر فضای عمومی و پیام‌رسانی، مسجد ابزاری مهم، بی‌بدیل و اثرگذار در عرصه‌ی رسانه‌ای - تبلیغی بود و گروه‌های مختلف مردم، متناسب با نیاز خویش، از آن بهره می‌بردند.

واژه‌های کلیدی: سلجوقیان، مسجد، تبلیغ، جهاد، ملازگرد، جنگ‌های صلیبی

۲۹-۵۰

۱ استادیار گروه تاریخ دانشگاه اراک m-hajibabace@araku.ac.ir
۲ استادیار گروه تاریخ دانشگاه اراک aslani.Ebrahim@gmail.com
۳ استادیار گروه تاریخ دانشگاه اراک shabani.2009@gmail.com
تاریخ دریافت: ۸۹/۱۲/۲۱، تاریخ تأیید: ۹۰/۲/۲۴

Cami
030079
Siyaset
181163

Prosper Ricard established three of Morocco's major museums with art collections: the Oudaïa Museum in Rabat, the Dar Batha Museum in Fez and the Dar Jamaï Museum in Meknès. There are also traditional crafts museums in various towns, sometimes with adjacent crafts schools. The main archaeological museum is in Rabat, which contains most of the finds from Volubilis. Modern Moroccan art is exhibited at the Musée d'Art Contemporain in Tangier, which opened in 1990, and in 1999 a center for contemporary art in Casablanca, the Villa des Arts, was opened.

- P. Ricard: *Corpus des tapis marocains*, 4 vols. (Paris, 1923/R 1975)
- J. Gallotti and A. Laprade: *Le Jardin et la maison arabe au Maroc* (Paris, 1924)
- H. Terrasse and J. Hainaut: *Les Arts décoratifs au Maroc* (Paris, 1925)
- M. Sijelmassi: *La Peinture marocaine* (Paris, 1972)
- A. Boukobza: *La Poterie marocaine* (Casablanca, 1974)
- M. Sijelmassi: *Les Arts traditionnels au Maroc* (Paris, 1974)
- V. Toan: *Le Mausolée Mohammed V* (Casablanca, 1976)
- A. Paccard: *Le Maroc et l'artisanat traditionnel islamique dans l'architecture* (Paris, 1979); Eng. trans. as *Traditional Islamic Crafts, in Moroccan Architecture* (London, 1980)
- M. Ben Bashir and N. Mohammedi: *La Politique culturelle au Maroc* (Paris, 1981)
- F. Béguin: *Arabisations: Décor architectural et tracé urbain en Afrique du Nord, 1830–1950* (Paris, 1983)
- A. Flamand: *Regard sur la peinture contemporaine au Maroc* (Casablanca, 1983)
- Tunisia, Egypt, Morocco: Contemporary Houses, Traditional Values* (exh. cat. by B. B. Taylor; London, Zamana Gal., 1985) *Mimar*, xxii (1986) [issue on contemp. Moroccan archit.]
- W. Ali, ed.: *Contemporary Art from the Islamic World* (London, 1989), pp. 211–18
- T. Maraini: *Écrits sur l'art: Choix de textes—Maroc, 1967–1989* (Rabat, 1989)
- M. Sijelmassi: *L'Art contemporain au Maroc* (Paris, 1989)
- L. Dennis and L. Dennis: *Living in Morocco: Design from Casablanca to Marrakesh* (London, 1992)
- J. Hedgecoe and S. S. Damluji: *Zillij: The Art of Moroccan Ceramics* (Reading, 1992)
- A. Mdarhri Alaoui and A. Zeggaf: *L'Interculturel au Maroc: Arts, langues, littératures et traditions populaires* (Casablanca, 1994)
- J. Rabaté and M. Rabaté: *Bijoux du Maroc: Du Haut Atlas à la vallée du Draa* (1996)
- M. Sinaceur: "La mosquée Hassan II: Le point d'orgue de la renaissance des arts traditionnels marocains," *L'Oeil*, cdlxxxii (1996), pp. 38–49
- R. Bourqia and S. G. Miller, eds.: *In the Shadow of the Sultan: Culture, Power, and Politics in Morocco*, Harvard Middle Eastern Monographs, 31 (Cambridge, MA, 1999)
- M. Rabaté, A. Goldenberg and J. L. Thau: *Bijoux du Maroc, du Haut Atlas à la Méditerranée: Depuis le temps des juifs jusqu'à la fin du XXe siècle* (1999)
- Maroc, magie des lieux: L'Art de la ville et de la maison* (exh. cat., Paris, Inst. Monde Arabe, 1999–2000)

- Morocco: Jews and Art in a Muslim Land* (exh. cat. by V. B. Mann; New York, Jewish Mus., 2000)
- S. Naji: *Art et architecture berbères du Maroc: Atlas et vallées présahariennes* (Aix-en-Provence, 2001)
- S. Zerhouni, H. Guillard and E. Mouyal: *L'Architecture de terre au Maroc* (Paris, 2001)
- D. Crawford: "Morocco's Invisible Imazighen," *J. N. Afr. Stud.*, viii/1 (2002), pp. 53–70
- E. Fentress, H. Limane and G. Palumbo: "The Volubilis Project, Morocco: Excavation, Conservation and Management Planning," *Archaeol. Int.* (2002), pp. 36–9
- Andalusian Morocco: Discovery in Living Art* (Madrid, 2002)
- Juifs du Maroc: Fêtes et facettes* (exh. cat., Brusels, Mus. A. Juif Maroc., 2002)
- C. R. Pennell: *Morocco: From Empire to Independence* (Oxford, 2003)
- S. Graioui: "Communication and the Social Production of Space: The Hammam, the Public Sphere and Moroccan Women," *J. N. Afr. Stud.*, ix/1 (2004), pp. 104–30
- M. Métalsi: *Maroc: Les palais et jardins royaux* (Paris and Casablanca, 2004)

Moshiri, Farhad (b. Shiraz, 1963). Iranian artist. Moshiri graduated from the California Institute of Arts in 1984 and experimented with installations, video art and painting before returning to Tehran in 1991. He became known for a series of large oil paintings on canvas showing monumental jars and bowls with richly textured surfaces and flowing calligraphy that he began in 2001. The form and cracked and weathered surface of the jars reflects his fascination with archaeology, and the texts on them contain poems in *nasta'liq* script. In some cases, his paintings contain only letters or numbers. Inspired by calligraphic practice sheets, known as *siyāh-mashq*, and by the alphanumeric system (*abjad*), he plays with the shape rather than the meaning of words. His more conceptual pieces include a vitrine of gilded objects (2003), *Rogue gun* installation (2004), and *Ultimate Toy—Legold* (2004). He has held a number of solo exhibitions, including one at Leighton House, London (2004), and participated in many group shows, including the Sharjah Biennial (2003). He curated *Welcome*, a group show of contemporary Iranian art held in New York in 2005.

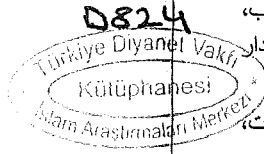
WRITINGS

Welcome (exh. cat., New York, Kashya Hildebrand Gal., 2005)

BIBLIOGRAPHY

- W. Singh-Bartlett: "Farhad Moshiri—When Ancient Becomes Modern," *Canvas*, i/5 (2005), pp. 72–9
- Word into Art: Artists of the Modern Middle East* (exh. cat. by V. Porter; London, BM, 2006), nos. 20 and 55

Mosque [Arab. *masjid*]. Muslim house of prayer. Islam requires no physical structure for valid prayer, which may be performed anywhere, and a minimal *masjid* ("place of prostration") may consist only of lines marked on the ground, but a building constructed especially for the purpose is preferred, in particular for congregational prayer at Friday noon,

التراث المعماري والعمراني الأندلسي

حدائق المساجد أمودجًا

Endümlü s

050847

030075

د. محمد هشام النعسان

حلب - سوريا

ملاحح تخطيط المدينة الأندلسية الإسلامية:

لقد خضع تخطيط المدينة العربية الإسلامية في الأندلس لقواعد عامة محددة برزت من بينها ثلاث قواعد:

- الأول: المسجد الجامع الذي أعطى للمدينة طابعها الإسلامي.

- الثاني: مقر الحكم وإدارة الدولة.

- الثالث: خطة المدينة التي تشمل توزيع استعمالات الأرض المختلفة داخل المدينة.

وأن التخطيط في المدن الإسلامية يعتمد بالدرجة الأساس على واحد من أربعة: القرآن الكريم، والسنة النبوية^(١)، والفقه^(٢)، والشريعة... فكان بناء مساجد الخطط إلزاميًا؛ حيث كان لها دور في إدارة المدينة، فقد كان فيه المجلس الذي يجتمع فيه الناس ويحكم بينهم ويعلمون أولادهم فيه، وكانت بعض المرافق العامة الخاصة بالخطة ملاصقة أو مجاورة لها مثل: السوق والحمام والخان والبيمارستان وغيرها.. كما كانت أوامر وتعليمات الخليفة أو الأمير للناس تصل إلى هذه المساجد أو المجالس^(٣).

وكان للماء أثر حيوي في تصميم المدن الأندلسية وتنظيمها ووظائفها، قال تعالى: ﴿وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلِّ شَيْءٍ حَيٍّ﴾ (سورة الأنبياء: ٣٠). وكان هناك خطتان معماريتان: الخطة الشريطية؛ أي امتداد بعض الأمصار على طول الأودية والسواحل (مثل مالقة وطريانة)؛ والخطة متعددة النوى، المتمسكة بالتبرعم بفعل تفرع المدن بسبب تفرع المجاري المائية التي أقيمت عليها (مثل قرطبة وإشبيلية وغرناطة)، ومن الملاحظ أن تركز الأمصار الأندلسية الكبرى كان في وسط وجنوب البلاد "بفعل كثافة الأودية

- العمدة في محاسن الشعر وآدابه، ابن رشيق القيرواني (ت ٤٥٦هـ)، تح: محمد محيي الدين عبد الحميد، دار الجيل، بيروت، ط٢، ١٩٧٤م.
- فوات الوفيات والذيل عليها، محمد بن شاکر الکتبي (ت ٧٦٤هـ)، تح: د. إحسان عباس، دار صادر، بيروت، (د.ت).
- قلاند العقیان ومحاسن الأعیان، الفتح بن خاقان (ت ٥٢٩هـ)، تحقیق: د. حسین یوسف خربوش، مكتبة المنار، الأردن، ط١، ١٩٨٩م.
- مسالك الأبصار في ممالك الأمصار، لابن فضل الله العمري شهاب الدين أحمد بن يحيى (ت ٧٤٩هـ)، تح: كامل سلمان الجبوري، دار الكتب العلمية، بيروت، ط١، ٢٠١٠م.
- مطعم الأنفس ومسرح الأتس في ملح أهل الأندلس، الفتح بن خاقان الأندلسي، تح: هدى شوكت بهنام، دار الغصون، بيروت، ط١، ١٩٨٩م.
- معجم المؤلفين، عمر رضا كحالة، مكتبة المثنى، بيروت، ١٩٥٧م.
- معجم الأدباء، إرشاد الأريب إلى معرفة الأديب، ياقوت الحموي الرومي، تح: د. إحسان عباس، دار الغرب الإسلامي، بيروت، ط١، ١٩٩٣م.
- موسيقى الشعر، د. إبراهيم أنيس، دار القلم، بيروت، ط٤، ١٩٧٢م.
- الموشحات الأندلسية، د. محمد زكريا عناني، عالم المعرفة، الكويت، ١٩٨٠م.
- الننف من شعر ابن رشيق وابن شرف، عبد العزيز الميمني، (د.ن)، القاهرة، ١٣٤٣هـ.
- نفع الطيب من غصن الأندلس الرطيب، أحمد بن محمد المقرئ التلمساني (ت ١٠٤١هـ)، تح: د. إحسان عباس، دار صادر، بيروت، ١٩٩٧م.
- هدية العارفين وأسماء المؤلفين وأثار المصنفين عن كشف الظنون، لإسماعيل باشا البغدادي (ت ١٣٣٩هـ)، دار الفكر، بيروت، ١٩٨٢م.
- الوافي بالوفيات، صلاح الدين خليل بن أيبك الصفي، تح: وداد القاضي، دار النشر فرانز شتاينر، شتوتغارت، ط٢، ١٩٩١م.

02 Kasım 2018

MADDE YAYIMLANDIKTA
SONRA GELEN DOKÜMAN

د. محمد بن إبراهيم الحمد

٥٩- مفهوم التفسير والتأويل، والاستنباط والتدبر والمفسر، د. مساعد الطيار، دار ابن الجوزي، ط١، ١٤٢٣هـ.

٦٠- منهاج السنة النبوية لشيخ الإسلام ابن تيمية تحقيق د. محمد رشاد سالم، دار الكتاب الإسلامي، ط١، ١٤٠٦هـ - ١٩٩٦م.

٦١- المنية والأمل، لأحمد بن يحيى المرتضى، دار المعرفة الجامعية، الإسكندرية، ١٩٨٥م، تحقيق د. عصام محمد علي.

٦٢- موقف ابن تيمية من الأشاعرة، د. عبدالرحمن المحمود، مكتبة الرشد، الرياض، ط٢، ١٤١٦هـ - ١٩٩٥م.

٦٣- موقف شيخ الإسلام ابن تيمية من المعتزلة في مسائل العقيدة، د. قدرية عبدالحميد شهاب الدين، جامعة أم القرى، مكة المكرمة، ١٤٠٤ - ١٤٠٥هـ.

٦٤- ميزان الاعتدال في نقد الرجال للذهبي تحقيق علي محمد البجاوي، دار إحياء الكتب العربية، عيسى البابي الحلبي، وشركاه، ط١، ١٣٨٣هـ - ١٩٦٣م.

٦٥- النبوات، لشيخ الإسلام ابن تيمية، تحقيق د. عبدالعزيز الطويان، أضواء السلف، ط١، ١٤٢٠هـ - ٢٠٠٠م.

٦٦- نقض المنطق لابن تيمية، تحقيق الشيخ: محمد عبدالرزاق حمزة، والشيخ سليمان الصنيع، وصححه الشيخ محمد حامد الفقي، مكتبة السنة المحمدية (ب-ت).

٦٧- وفيات الأعيان، وأنباء أبناء الزمان لابن خلكان، تحقيق د. إحسان عباس، دار صادر، بيروت.

Mecelle'tü'l-Buhus'i't-İslamiyye, s.114, 1439 Riyad. s.291-352

Cami
030079 51439

حديث القرآن الكريم عن المساجد

دراسة موضوعية

إعداد

د. وليد بن حزام الشيباني

الأستاذ المساعد بجامعة الإمام محمد بن سعود الإسلامية

كلية أصول الدين - قسم القرآن وعلومه

02 Kasım 2019

YAYIMLANDIĞI
SONRA GELEN DOKÜMAN

Cami
030079

HAYRİ GÖKŞİN ÖZKORAY

NOTE SUR LA MOSQUÉE
ET LE QUARTIER D'ESİRCİ KEMÂL ED-DİN
(KEMÂL ED-DİN LE MARCHAND D'ESCLAVES)
À ISTANBUL

Mes recherches sur l'esclavage dans l'Empire ottoman aux XVIe-XVIIe siècles m'ont amené à étudier, entre autres, les traces laissées par la traite et la servitude dans les noms de lieux et de monuments. Parmi les toponymes stambouliotes qui datent de l'époque ottomane, on repère un nom intéressant de quartier associé à un marchand d'esclaves. Dans le quartier actuel de Gedikpaşa (ou de Mi'mâr Hıyır ed-dîn plus précisément à l'époque ottomane), au sud de Beyazıt (forum de Théodose) et du Grand Bazar, et au nord de Kumkapı, se situe l'Esirci Kemâl (ou Kemâl ed-dîn) Mağallesi : le quartier du marchand d'esclaves Kemâl ed-dîn. Il existe également une mosquée du même nom dans le quartier, dont c'est très probablement la mosquée qui en était la structure éponyme¹. Ni ce quartier, ni ce personnage, ni cette mosquée ne sont attestés dans le premier volume du livre des voyages (*Seyâhatnâme*) d'Evliyâ Çelebi consacré à Istanbul, ce pourquoi à première vue il serait envisageable de présumer que ces toponymes et ce bâtiment étaient postérieurs au XVIIe siècle. Or, le croisement d'un certain nombre d'informations fragmentaires

Hayri Gökşin Özkoray, Université Paris 1 Panthéon-Sorbonne, gozkoray@gmail.com.

¹ Koçu, « Esirci Kemâleddin Camii ». La mosquée se trouve à E 7/14 sur la carte des monuments historiques d'Istanbul *intra-muros*, Galata et Pera, fournie en feuille volante par Müller-Wiener, *Bildlexikon*. Pour la localisation exacte de la mosquée, voir sur Google Maps : <http://goo.gl/1Vu4iM>

0124

02 Kasım 2018

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

daha önce bahsi geçen *valide*, *Bâb-ı Âli*'nin işlerini idare etmekte en arif olardı ve kendisi için akıl almaz bir otorite ve nüfuz elde etmişti.⁹⁰ Turhan Sultan 1663'te İstanbul'daki en büyük cami külliyelerinden birini tamamlama işini üstlenerek gücünü mimari aracılığıyla ortaya koydu.⁹¹ Lucienne Thys-Şenocak'ın gösterdiği gibi, cami "devrin siyasi retorikinden" faydalanmıştı ve stratejik bir biçimde İstanbul'un gayri Müslimlerin çoğunlukta olduğu bir mahallesinin ortasına inşa edilmişti.⁹² Tournefort Turhan Sultan'ın siyasi otoritesine atıfta bulunarak böyle bir caminin inşa edilmesinin "azametini sergileme" amaçlı olduğu yorumunda bulunuyordu. Şöyle yazıyordu: "Azametini sergilemek için bütün *Konstantinopolis*'in en uygun yerini seçti: Ondan önce hiçbir kadın sultanın bir selatin camisi inşa etme ayrıcalığı olmamıştı."⁹³

Tournefort, Turhan Sultan'ın bir cuma camisi inşa eden ilk kadın sultan olduğunu söylerken yanılmaktadır. Kanuni Sultan Süleyman devrinden başlayarak Osmanlı sarayının kadın mensupları İstanbul ve dolaylarını sıra dışı yapılarla güzelleştirdiler. Tournefort'un söylemek istediği, Turhan Sultan'ın yer seçiminin prestij bakımından diğerlerini geride bıraktığıdır, ki bu doğrudur. Dönemin emperyal meşruiyet söylemleri Osmanlı toplumunda birinci hiyerarşik ayırım düzeyinin camilerin yeriyle başladığını gösterir.⁹⁴ Dolayısıyla bir hami ne kadar güçlüyse—statü kişinin tahttaki sultana yakınlığıyla ölçülürdü—eski İstanbul kent sınırları içinde inşa edilecek caminin güç merkezine, yani saraya yakın olması da o kadar olasıydı. Turhan Sultan'ın camisini *Lady Mary Montagu* da büyük bir ilgiyle gözlemlemiş ve kız kardeşi *Lady Bristol*'ü kendi "cinsiyet"inin övgüye değer başarıları konusunda coşkuyla bilgilendirmişti:

Valideninki hepsinin en büyüğü, tamamen mermerden inşa edilmiş, hayatımda gördüğüm en azametli ve (zannedersen) en güzel bina; IV. Mehmet'in annesi tarafından inşa ettirildiği için cinsiyetimizin onurunu temsil etmekte; (laf aramızda) St. Paul Kilisesi bunun yanında zavallı kalır [...]⁹⁵

90 Tournefort, *A Voyage into the Levant*, cilt 2, s. 171-2.

91 İlk proje Safiye Sultan tarafından neredeyse bir yüzyıl önce tasarlanmıştı. Ancak, Osmanlı tahtı el değiştirdiğinde sultan projeden vazgeçmek zorunda kaldı. Sultan I. Ahmed tahta çıkınca sarayın yakınında altı minaresiyle ünlü kendi camisini yaptırmaya karar verdi.

92 Lucienne Thys-Şenocak, *Ottoman Women Builders: The Architectural Patronage of Hadice Turhan Sultan* (Aldershot, 2006), s. 256-7.

93 Tournefort, *A Voyage into the Levant*, cilt 2, s. 171-2.

94 Necipoğlu, *The Age of Sinan*.

95 *Lady Bristol'e Mektup*, 10 Nisan 1718, Robert Halsband, *The Complete Letters of Lady Mary Wortley Montagu* içinde, 3 cilt (Oxford, 1966), cilt 1, s. 398-400.

Augusta, muhtemelen sevgili Lord Bute'unun kayınvalidesi olan *Lady Mary Montagu*'den—şahsen ondan olmasa bile, 1762'de ölene kadar annesiyle düzenli olarak mektuplaşan *Lady Bute*'dan—*Valide*'nin ismini ve yaptıklarını duymuş olmalıdır. *Kew Bahçeleri*'nin tarihindeki bu önemli bağlantı gözden kaçırılmıştır. *Lady Mary Montagu*'nın mektupları Bute koleksiyonunda saklanıyordu ve herhalde saraydakilerle paylaşıyordu. Mektuplar siyasetin Osmanlı yaşamının ve mimarisinin her yönüne nasıl nüfuz ettiğini ortaya koyar; zira *Lady Mary* bunların ikisine de duyarlıydı. Kızına yazdığı peş peşe dört mektupta kendisine *Colen Campbell*'in *Vitruvius Britannicus*'unu göndermesini istemiş ve bahçecilik konusunda akıl danışmıştı. Bir diğer mektubunda insanın evini bir bahçenin neresine inşa etmesinin uygun olacağını sormuş, bir başkasında ise "deha sahibi bir adam" olarak nitelediği *Robert Adam* için saraya bir *entrée* [giriş izni] sağlamaya çalışmıştı.⁹⁶ Kocasının izinden giden Augusta siyasetteki kaygılarına, temsil konusundaki düşüncelerine, dolayısıyla da mimarlık alanındaki çabalarına ışık tutacak bir imaj oluştururken, *Lady Mary Montagu*'nün gerek mimari gerek Osmanlılar hakkındaki düşüncelerine özel bir dikkat göstermiş olmalıdır. Augusta'nın yürüttüğü siyaset de mimari emelleri de gözden kaçırmıyordu; en azından büyük bir sefalet çeken genç şair *Thomas Chatterton* için böyle olduğu kesindi. *Chatterton Kew Gardens* başlıklı şiirinde kraliyet bahçelerini, Augusta'nın camisinin emperyal saldırganlık estetiğini sembolize ettiği, siyasi bir yozlaşma mahalli olarak hedef tahtasına yerleştiriyordu:

Ama ah! o düşkün mahal!
Şimdi seçkinler için bir kâfir mabedi;
Dümeni elinde tutan o kadının ikamet yeri
O ki tüm âlemde baskının prangalarını sallar;
Adı zorbalıktır onun ve mutlak sultası altında,
Bir çocuk kralın gölgesidir yönettiği.⁹⁷

Lami
030079

30 Kasım 2018

Caminin Tasarımı

Chambers'ın amacı tabii ki "hakiki" bir cami tasarlamak değil, programlı bir peyzaj bahçesinde hamilerinin emellerini ve reformcu düşüncelerini ifade edecek minareleri ve kubbesiyle simgelenen estetik bir yapı yaratmaktır. *Chambers*

96 *Kontes Bute'a Mektup*, agy. içinde, cilt 2, s. 408, 416, 421, 428. *Lady Mary Montagu*'ye göre, *Adam Lady Bute*'la buluşma arzusunda olduğunu söylemiştir. 20 Ocak 1758 tarihli mektup.

97 Donald S. Taylor (der.), *The Complete Works of Thomas Chatterton*, 2 cilt (Oxford, 1971), cilt 2, s. 517, dize 175-86.

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Daniella Talmon-Heller, *Islamic Piety in Medieval Syria: Mosques, Cemeteries and Sermons under the*

Zangids and Ayyubids (1146-1260), Leiden: Brill, 2007. s.29-57. ISAM DN - 271499

Cam:
030093

CHAPTER ONE

MOSQUES IN SOCIETY

From the break of dawn, when the first *Allāhu akbar* (God is the greatest) pierced the air announcing the new day, the call of the muezzin (*mu'adhdhin*) marked the flow of time in the medieval Muslim city. Its domineering presence echoes in the language of medieval Muslims, who indicated the times of public and private events in relation to prayers: a procession was held "at the noon call to prayer"; enemy forces penetrated a besieged city "between the two prayers," and a baby-boy was born "after the morning prayer."¹ The minarets of mosques could be seen above the skyline of all other buildings of the medieval Muslim town, proclaiming Islamic presence far and wide. Economical, social and political activity was concentrated in and around mosques. The authoritative indication of the peaceful continuity of rule was articulated by the mention of the sovereign's name during the Friday sermon, while its absence dramatically symbolized his overthrow.² The version of the call to prayer and the formula of the Friday sermon indicated whether Sunnīs or Shī'īs controlled the place,³ and if Sunnīs—which of the four Sunnī schools of law predominated there.⁴ Important news—such as the abolition of taxes, the arrival of a famous scholar in town, terms of surrender to a conqueror—were read out loud in the mosque after the public

¹ Abū Shāma, *Tarājīm*, 63, 75, 189; *idem*, *al-Rawḍatayn*, 2:308, 312; Padwick, *Muslim Devotions*, 29.

² For a general discussion of this aspect of the sermon, see, for example, Von Grünebaum, *Islam*, 145–146. For Ayyūbid cases, see Cahen, "La chronique," 136; Ibn Kathīr, *al-Bidāya*, 13:12; Humphreys, *From Saladin*, 273.

³ The addition "*Hayya 'alā khayr al-'amal*—come to the best of works" became a shibboleth of the Shī'īs.

⁴ The minor differences in formula (see Juynboll, "Adhān," 188) were a focus of power struggles between Sunnīs and Shī'īs in Aleppo: in 462/1069 under the Mirdasid prince Maḥmūd ibn Naṣir ibn Šāliḥ; in 541/1146, when Nūr al-Dīn enforced the Sunnī *adhān*, and ten years later, during a Shī'ī rebellion (see Khayat, "Shī'ite Rebellions," 169–170, 178–191). Saladin compelled the Shī'ī *khaṭībs* of Medina to pronounce the formulaic blessing of the *ṣaḥāba* according to Sunnī custom (Marmon, *Eunuchs*, 58, 139 n. 170).

MADDE YAYIMLANDIRILAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

03 Mart 2019

TRANSLITERATIONS

ā	Long vowel	ا
th		ث
h		ح
kh		خ
dh		ذ
sh		ش
ṣ		ص
ḍ		ض
t		ط
z		ظ
‘		ع
gh		غ
ī	Long vowel	ي
ū	Long vowel	و

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

03 Mart 2019

The Arabic Narratives of Early Mosques as Compared to Other Existing Evidence*

Essam S. Ayyad**

Introduction

In early Islam, the mosque was the mainstay of the community. It played a myriad of religious, didactic and socio-political roles, and its overall importance transcended that of any other institution, including the *dār al-imārah*, which was hardly more than the ruler's private abode. As such, the study of the early mosques is palpably significant for any proper perception of the early Muslim community and how it evolved. This is, however, hindered by the fact that the originals of many of such mosques, particularly those built in the first/seventh century, were either considerably modified, overwritten by later structures or totally vanished. The resultant absence of archaeological evidence for many of such mosques could be equally attributable to the ephemerality of the materials which were used to construct them.

The study of these important structures has, *per se*, primarily depended on the Arabic literary sources whose credibility is questioned by many Western academics.¹In another article (to appear soon in the *Journal of Islamic Studies*), I am trying to investigate from a historiographical perspective how our textual evidence on the three earliest major mosques in the Muslim Middle East (i.e. those of Madina, Başra and Kūfa) came down to us. In the present article, however, we will try to see how this textual evidence would be checked against other existing evidence of different types. To that end, the article will shed light on incidents where the veracity of the Arabic historical writings on early mosques can be contrasted with: archaeology, epigraphy, urban-morphology, numismatics, papyrology and early non-Arabic writings. Our main objective here is to explore the extent to which such counter-proofs can serve as a practical benchmark to weigh up the accounts we have of those mosques for which archaeological evidence is problematic or misplaced.

207-228

**Asst. Prof. of Islamic History Qatar University; Suez Canal University.

المساجد الطينية بمدينة الدرعية
دراسة مسحية توثيقية

Cami
030079

د. منصور بن عبدالعزيز الجديد

دراسة نظرية استقرئية وميدانية تسمى إلى إلقاء الضوء على نمط من أنماط التراث العمراني في المملكة العربية السعودية، المتمثل في العمارة التقليدية للمساجد في منطقة نجد، وتحديداً في مدينة الدرعية التي تتميز بعدد كبير من المساجد التاريخية التي بنيت عبر العصور الإسلامية، وتهدف الدراسة إلى حصر ما شيد منها بالطين، سواء ما هدم في حملة إبراهيم باشا وبقي على حالته، أو ما أعيدت عمارته بالمواد الحديثة، أو ما هو باقٍ على أصله بالطين. واعتمدت الدراسة التوثيق بالتصوير الفوتوغرافي والرقمي والرفع المساحي.

Adobe Mosques of Addiriyah: A Documentary Survey

Dr. Mansour Abdulaziz Al-Jadeed

This research presents a theoretical and field study that seeks to shed light on a form of architectural heritage in the Kingdom of Saudi Arabia, as seen in traditional mosque architecture in the region of Najd, and particularly in the town of Addiriyah that is distinguished by many historic mosques built across the Islamic ages. The study seeks to make an inventory of those that were built of mud brick, including those that were destroyed during the attack of Ibrahim Pasha and were never rebuilt, as well as those that were rebuilt using modern materials or were left as they were in mud brick. Research tools used included photography, digital image-ry and architectural surveying.

قدم للنشر في ١٤٣٨/٨/٢٨ هـ، وقبل للنشر في ١٤٣٨/١٢/٢٦ هـ

Department of Architecture and Building Science - College of Architecture and Planning - King Saud University

قسم العمارة وعلوم البناء - كلية العمارة والتخطيط - جامعة الملك سعود

aljadeed@ksu.edu.sa

الدرعية

الملك فيصل بن عبدالعزيز على ظهر
الباخر الملكية "كيجوما"
المصدر: مجموعة الأمير سعود بن
عبدالرحمن الفيصل

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

03 Mart 2019

مجلة فصلية محكمة تصدر عن دار الملك عبدالعزيز
العدد الرابع، صفر ١٤٣٩ هـ / أكتوبر ٢٠١٧ م، السنة الثالثة والأربعون

271496

In the Shadow of the Church

The Building of Mosques in Early Medieval Syria

By

Mattia Guidetti

Cami (030079)

Suriye (181318)

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	271496
Tas. No:	726.29569 601.5

03 Mart 2019

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

BRILL

LEIDEN | BOSTON

2016

Tarım
E. R.

177691

ORIENTALIA LOVANIENSIA
ANALECTA
148

AUTHORITY, PRIVACY
AND
PUBLIC ORDER IN ISLAM

Proceedings of the 22nd Congress
of L'Union Européenne des Arabisants et Islamisants

edited by

B. MICHALAK-PIKULSKA

and

A. PIKULSKI

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	177691
Tas. No:	909-297 UNIE

UITGEVERIJ PEETERS en DEPARTEMENT OOSTERSE STUDIES
LEUVEN - PARIS - DUDLEY, MA
2006

Kadin
110091

Camı
030079

WHETHER TO KEEP WOMEN OUT OF THE MOSQUE:
A SURVEY OF MEDIEVAL ISLAMIC LAW

Christopher MELCHERT — Oxford

It is commonly observed that women enjoyed greater freedom of movement in earliest Islamic law than later. For example, Azizah al-Hibri asserts that "Early Muslim women were actively involved in every aspect of the life of the nascent Muslim society. They included business women, poets, jurists, religious leaders and even warriors." She blames 'patriarchal jurisprudence and practice' for reducing them over time to 'inactive immature dependent beings.'¹ Unfortunately, her understanding of pre-modern Islamic law seems weak². Leila Ahmed has spent more time with medieval sources and acknowledges that both the Qur'an and the Prophet tended to restrict women's freedom of action, both in public life and private, although she insists that both also espouse an egalitarian ethic, on which basis the practical measures of the Prophet and the earliest Muslims might be reversed³. A practical measure she brings up several times is the exclusion of women from the mosque. The Prophet, she says, appointed Umm Warka to act as imam for her household, 'which included, so far as can be ascertained, men as well as women.'⁴ But 'Umar assaulted women and tried to prevent them from attending prayers at mosques⁵. The first main object of this study is to see how far medieval Muslim jurists indeed excluded women from the mosque.

¹ A. AL-HIBRI, *Islam, Law and Custom: Redefining Muslim Women's Rights*, in: *American University Journal of International Law and Policy* 12 (1997), p. 1-44, quotations at 5.

² E.g. v. her assertion that 'traditionally, a *hadith* which appears to contradict a Qur'anic passage is usually viewed as based on a false report or is reinterpreted in a fashion consistent with the Qur'an.' This is how many modern reformers treat inconvenient *hadith* but it is ridiculous as a description of the Sunni tradition.

³ L. AHMED, *Women and Gender in Islam*, New Haven, 1992, esp. chaps. 4, 5.

⁴ AHMED, *Women*, p. 61, citing IBN SA'D, *Biographien*, VIII, ed. K. Brockelmann, Leiden, 1904-40, p. 335. Ahmed's spelling suggests that she is working here through secondary sources. Ibn Sa'd does say that Umm Waraqa knew the whole Qur'an (*jama'at al-Qur'an*), which is related to the later (minority) Hanbali argument for allowing women to lead men in the ritual prayer, namely that knowing the Qur'an comes ahead of sex in determining who should lead a mixed group.

⁵ AHMED, *Women*, p. 60-61.

59-70

11. Paul E. Lovejoy: <i>Jihād in West Africa During the Age of Revolutions</i> . By Brandon Kendhammer	129
12. Nilüfer Göle: <i>Islam and Secularity: The Future of Europe's Public Sphere</i> . By Frank Peter	131
13. François Pouillon and Jean-Claude Vatin (eds.): <i>After Orientalism: Critical Perspectives on Western Agency and Eastern Re-appropriations</i> . By Geoffrey Nash	134
14. M. Kabir Hassan (ed.): <i>Handbook of Empirical Research on Islam and Economic Life</i> . By Salman Syed Ali	137
BOOKS RECEIVED	143

D 363

01 TEMMUZ 2019

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

AN HISTORIOGRAPHICAL ANALYSIS OF THE ARABIC ACCOUNTS OF EARLY MOSQUES: WITH SPECIAL REFERENCE TO THOSE AT MADINA, BAŞRA AND KŪFA

Cami
030079

ESSAM S. AYYAD*

Qatar University; Suez Canal University

INTRODUCTION

The rapid Muslim conquests of the first/seventh century were marked by the prompt establishment of garrison towns which served as local capitals. These towns were usually of a configuration much simpler than that of those already-standing in the conquered territories. The earliest Islamic towns included Başra (ca. 14/635), Kūfa (17/638), Fuṣṭāṭ (20-1/641) and Qayrawān (50/670). Almost in the centre of each of these, and of later towns,¹ a congregational mosque was founded—around which the community clustered. These mosques in the Islamic territories were called *masājid al-amṣār*. Such an urban arrangement was inspired by the example of the Prophet who established a mosque in Madina in 622 AD, promptly after his *hijra* to the city. Thus, the study of the earliest mosques is essential for understanding the history and development of the mosque type and, more generally, the evolution of the Muslim community. This is difficult, however, owing to the problematic nature, sometimes total absence, of archaeological evidence: some of these earliest mosques were made of ephemeral materials and most of them were repeatedly altered or utterly superseded by more spacious ones to accommodate the continually escalating numbers of congregants.

* Much of the work of this paper was done on a Visiting Scholarship at the Centre of Islamic Studies, Faculty of Asian and Middle Eastern Studies, University of Cambridge back in 2015/16. I would like to thank Professor Yasir Suleiman and Dr Paul Anderson, the Director and Assistant Director, respectively, of the Centre, for their insightful advice, kind help, and generous support throughout my time at Cambridge.

¹ A good example is the city of Wāsiṭ (ca. 83/702), so called because it is about the same distance from Başra and Kūfa, thus a 'middle' one.

(030079) Cams

25 Eylül 2016

MAADDE YAYINLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

«الجمع المحلّي بالألف واللام» مثل «العلماء»
وقالوا: إنّه يدلّ على العموم.

وأما كيفيّة ذلك، فلأنّ كلمة «علماء» في
نفسها تدلّ على الجمع، وأقلّ الجمع ثلاثة، فإذا نذر
أن يطعم علماء، فيجزى إطعام ثلاثة.

وأما لو وردت الألف واللام على علماء،
فصارت «العلماء» فعلى ماذا تدلّ عندئذٍ؟

قالوا: إنّ الألف واللام موضوعة للتعريف
بمدخولها، فلا بدّ من أن يراد عموم مدخولها، وهو
جميع أفرادها؛ لعدم الدليل على إرادة خصوص
بعض الأفراد، سواء كان أقلّ الجمع وهو ثلاثة أو
أكثر من ذلك؛ لأنّ عنوان الثلاثة له مصاديق كثيرة،
فأيّها يراد؟

إذن فالمتعيّن إرادة جميع أفراد العامّ على

جمع

تقدّم معنى الجمع في قسم الفقه تحت عنوان
«جماعة»، وأشرنا إلى ما بحثناه عن أقلّ الجمع في
عنوان «أقلّ».

نعم، هناك بعض الأبحاث الأصوليّة نشير
إليها هنا إجمالاً، وهي على النحو الآتي.

الجمع بين الحكم الظاهري والواقعي

تقدّم الكلام عن ذلك في عنوان «أمارة»

فراجع.

الجمع المحلّي بالألف واللام

تكلم الأصوليون في بحث العامّ والخاصّ

عن الأدوات الدالّة على العموم، وذكروا منها

625-626

أحكام المسجد ومكوناته في الشريعة الإسلامية

دراسة في النشأة والتشريع

أ. د. محمود مصطفى عبود آل هرموش
أستاذ الأصول والقواعد الفقهية في جامعة الجنان،
بالجمهورية اللبنانية

Camé
080079

اعمال ندوة تطور العلوم الفقهية

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

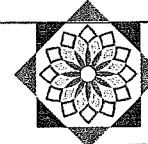
المطلب الأول: معنى كلمة مسجد

قال سيبويه: «وأما المسجد فإنهم جعلوه اسماً للبيت ولم يأت على فَعَلَ بِمَعْنَى، قال ابن الأعرابي: مسجد بفتح الجيم محراب البيوت، ومصلى الجماعات مسجد بكسر الجيم والمساجد جمعها. وقال الشيخ محمود شكري الألوسي: وروي مسجد بالفتح على القياس وإن لم يسمع إلا الكسر⁽¹⁾.

وقال الزركشي: «...ولمّا كان السجود أشرف أفعال الصلاة لقرب العبد من ربه اشتق اسم المكان منه فتيل: مسجد، ولم يقولوا: مركع ولفظه فتح أوله وتسكين ثانيه، وكسر ثالثه. ويراد منه الجامع في نظر الناس إلا أن بينهما عموماً وخصوصاً فكل جامع مسجد وليس كل مسجد جامعاً، وقد خص الجامع بالمكان الذي تؤدي فيه صلاة الجمع والأعياد⁽²⁾.

وفي خطط المقرئ⁽³⁾ لَمَّا فتح عمر البلدان كتب إلى أبي موسى الأشعري وهو على البصرة يأمره بأن يتخذ مسجداً للجماعة ويتخذ للقبائل مسجداً فإذا كان يوم الجمعة انضموا إلى مسجد الجماعة، وكتب إلى سعد بن أبي وقاص وهو على الكوفة بمثل ذلك، وكتب إلى عمرو بن العاص وهو على مصر بمثل ذلك، وكتب إلى أمراء الأجناد بالشام ألا يتبددوا إلى القرى وأن ينزلوا المدائن وأن يتخذوا في كل مدينة مسجداً واحداً ولا يتخذ القبائل مساجد، فكان الناس متمسكين بأمر عمر وعهده.

الفقر الحَضْرِي، فقر العِمْرَانِ

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Deri No:	239859
Tas. No:	297-5 AMAN

16 Ekim 2016

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

المنعقدة خلال عام:
1431 هـ - 2010 م

1433/2012 Uman

(1) تاريخ مساجد بغداد وأثارها تأليف محمود شكري الألوسي وتهذيب محمد بهجت الأثري طبعة بغداد سنة 1946، ص 38.

(2) إعلام الساجد للزركشي، 15/2.

(3) 246/2.